

ЛУКИ — природні кормові угіддя помірно зволжених місцезростань, травостої яких представлені багаторічними видами — мезофітами (рослинами, що для нормального росту і виживання в ценозах потребують стійкого вологозабезпечення впродовж всього вегетаційного періоду). Л. використовують як сінокоси і пасовища. Їм властива сезонна і річна мінливість. Л. не мають влас. зони, вони поширені в усіх рівнин. та гір. геогр. місцевостях і відіграють важливу с.-г. й природоохоронну роль. Проте за екол. показниками найбільше відповідають ліс. зоні. При знищенні лісів як первин. рослинності Л. спонтанно заповнюють звільнені місця, а при тривалому припиненні сінокосіння чи випасання площ їх, за винятком окремих місцезростань, поступово змінюють ліси як корінна рослинність. У Лісостепу та Степу, де домінують степ. трав'янисті угруповання з ксерофітів, Л. розміщені в заплавах річок, глибоких подах, на днищах балок та їхніх пн. схилах тощо. За топол. розташуванням і екол.-флорист. статусом Л. неоднорідні. На вододіл. землях Полісся та в пн. частині Лісостепу поширені суходіл. Л., що сформувалися під впливом лише атмосфер. опадів. Розміщені вони на вододіл. рівнинах переважно на окраїнах нерозораних полів і на прилеглих до них схилах. Ґрунти бідні, як правило, легкого гранулометрич. складу. В рослин. покриві широко представлена флора олігопсихромезофіт. екол. групи — мітлиця тонка, трава звичайна, осока шершава й бліда, ожика багатоквіткова, гвоздика Борбаша, нечуйвітер волохатий, часто зі знач. домішкою костриці червоної й овечої та ін., також наявні мохи. На рівнин. чи помірно знижених краще зволжених ділянках Полісся трапляються моновидові стиснутобіловусові Л., на пухких сухих піщаних субстратах — сіруватобулавоносцеві. Останні часто виділяють у пустощні угіддя. З підвищенням родючості ґрунтів у пд. частині Полісся й пн. р-нах Лісостепу у травостоях істотно зростає частка тонконога лучного і вузьколистого, мітлиці виноградникової, іноді — костриці валіської, такі Л. набувають рис остепніння, утворюючи перехідні формування до лучних, а далі й справж. степів. Площа суходіл. Л. в Україні становить 264,7 тис. га. Низинні Л. розташ. у долинах зниклих річок, на днищах улоговин і балок. Сформувалися вони під впливом атмосфер. опадів і підзем. вод, які знаходяться на глб. до 1,5 м. У рослин. покриві переважають типові мезофіти й гігромезофіти — тимофіївка лучна, костриця лучна, тонконіг лучний і звичайний, мітлиця велетенська, родовик лікарський, гадючник оголений, вероніка довголиста, осока лисяча, просоподібна й чорна, ситник членистий та ін. У пд. р-

нах Лісостепу та в Степу відбувається засолення ґрунтів низин. Л., у зв'язку з чим у складі їхніх травостоїв домінують солевитривалі види — покісниця розставлена і Білика, ситник Жерара, осока розставлена, айстра солончакова, подорожник Корнута, тризубець морський, кульбаба бессарабська та ін. Низин. Л., площа яких в Україні становить 1202,2 тис. га, властиві родючі й добре зволожені ґрунти та висока природна продуктивність травостоїв. Вони є цінними для організації ефектив. кормовиробництва. До цінних госп. угідь належать також заплави Л. малих, серед. і великих річок, площа яких в Україні становить 1882,1 тис. га. Вони утворилися під впливом атмосфер., підзем. і повнених вод. Їхні рослинність і ґрунт. покрив неоднорідні. У заплавах великих і серед. річок на мало- чи зовсім незалив. підвищених ділянках поширені сухі місцезростання, як правило, з бідними ґрунтами. На таких ділянках травостої малопродуктивні і за видовим складом подібні до суходіл. Л. На тривалозалив. ділянках ґрунти переважно родючі, оскільки на них осідають частки мулу. У рослин. покриві ділянок, затоплених до 25–30 діб, переважають мезофіти — тонконіг лучний та болотний, стокolos безостий, пірій повзучий, лисохвіст лучний, горошок мишачий, підмаренник північний, осока заяча, оман британський, щавель кислий і пірамідальний та ін. На ділянках, що перебувають під затопленням понад 30 діб, більша кількість гігромезофітів (тонконіг болотний, бекманія звичайна), мезогігрофітів (осока лисяча і гостра, м'ята польова) і гігрофітів (лепешняк плаваючий, ситняг болотний, частуха подорожникова). Заплави Л. малих річок за екол.-фітоценотич. структурою і госп. цінністю близькі до низин. Л. Болотні Л. сформовані в умовах постій. або надмір. (впродовж більшої частини вегетації) зволоження ґрунтів. Вони представлені вологолюб. видами рослин — гігрофітами, гідромезофітами та мезогідрофітами із незнач. домішкою мезогігрофітів. Трапляються на знижених місцях серед ін. типів Л. або окремими великими масивами. Ґрунти лучно-болотні, мулуватоболотні, торф'яно-болотні, іноді торфові. Найпоширенішими в рослин. покриві є лепешняк великий і плаваючий, мітлиця повзуча і собача, кунічник сіруватий, осока чорна, дерниста, гостра, пухирчаста, вербозілля звичайне, плакун верболистий, півники болотні, підмаренник болотний, цикута отруйна, вех широколистий, комиш лісовий, частуха подорожникова та ін. У рослин. покриві болот. Л. пд. р-нів України, що мають вищий ступ. засолення ґрунт. субстратів, крім деяких названих видів, поширені китник тростинний, прибережниця берегова, бульбокомиш морський, куга Табернемонтана, ситник

однолусковий, тризубець морський. Незасоленим і засоленим болот. Л. властива висока врожайність рослин. маси, при цьому їхня корм. цінність низька. Проте вони мають вагомe заг.-екол. значення як водонакопичувал. і регулювал. системи водообмін. процесів та клімату тих чи ін. регіонів країни. Гір. Л. в Україні представлені в Карпатах і Криму. За рельєфом, ступ. зволоження і висот. розташуванням вони дуже неоднорідні. Їх поділяють на передгірні (у Карпатах — до вис. 550 м над р. м.), Л. гір.-ліс. поясу (від 500–600 до 1200–1600 м) і високогірні, або субальпійські, та альпійські (вище поясу лісів — полонини). Для Л. Карпат характерні значна строкатість за рівнем зволоження (від сухих до вологих і навіть сирих) і родючістю ґрунтів та мезофіл. екол. природа. У складі їхніх травостоїв у передгірному та гір.-ліс. поясі широко представлені костриця лучна та червона, тонконіг лучний, мітлиця тонка, трава медова шерстиста та м'яка, трясучка середня, щучник дернистий, біловус стиснутий, королиця круглолиста й Рациборського, верес звичайний тощо. У травостої полонин переважають дрібнотравні, червонокострицевобіловусові, карпатсько-та лежачекострицеві, трироздільноситникові, зігнуто-та вічнозеленоосокові, лохинові та ін. асоціації. Гір. трав'янисті формування Криму поділяють на передгірні і низькогірні (до 450 м над р. м.) та гір., або яйли, що розміщені на плоских вершинах гір. Останні зайняті злак. чи злак.-різнотрав. степами з поширенням у їхньому складі низькоосокових, борознистокострицевих, вузьколистокосових, капдакійськостокосових, сонцезвіто-чебрецевих та ін. асоціацій. Проте на краще зволeжених неглибоких глинисто-щебенюватих гір.-лучних ґрунтах тут поширилися гір. збірногрястицеві, лучнокострицеві, високотрясучкові Л. Передгірна частина Крим. гір зайнята степ. рослинністю. Для підвищення продуктивності Л. окультурюють (зрізають купини, вносять добрива, підсівають цінні трави, зрошують та ін.).

Вагомий внесок у вивчення флорист. складу, розподілу за зонами, морфобіол. структури, екології і роз-

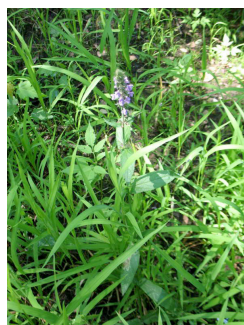
роблення класифікації Л. зробили О. Шенников, Д. Афанасьєв, Г. Білик, Л. Балашов, Л. Сипайлова та ін. Зокрема О. Шенников та Д. Афанасьєв запропонували фітоценотичну класифікацію лучної рослинності, яка не втратила свого значення й нині. М. Куксін обґрунтував фітотопол. класифікацію Л., відповідно до якої 1957–61 проведено суціл. геоботан. та культуртех. обстеження природ. корм. угідь України. У результаті цих робіт для кожного господарства створ. карти типів Л. і розроблено рекомендації щодо їхнього поліпшення та рац. використання. Нині вчені працюють над удосконаленням метод. принципів класифікації рослинності Л. на базі використання її флорист. оцінок (Б. Міркін, В. Соломаха, Я. Дідух та ін.), а також над розробленням класифікації на біогеоценотич. засадах, тобто на базі комплекс. індикації екол.-флорист. ознак рослинності й особливостей ґрунтів Л. як ціліс. екосистем (А. Боговін). Див. також [Луківництво](#).

Рекомендована література

1. Шенников А. П. Луговедение. Ленинград, 1941;
2. Білик Г. І. Рослинність Нижнього Придністров'я. К., 1956;
3. Брадiс Є. М. Про класифікацію рослинності боліт УРСР // УБОЖ. 1956. Т. 13, № 3;
4. Куксін М. В. Номенклатура типів природних кормових угідь Української РСР. К., 1958;
5. Афанасьєв Д. Я., Сипайлова Л. М., Лихобабіна Е. П., Куксін М. В., Боговін А. В. Природні лучні угіддя Полісся. К., 1982;
6. Балашов Л. С., Сипайлова Л. М., Соломаха В. А., Шеляг-Сосонко Ю. Р. Типология лугов Украины и их рациональное использование. К., 1988;
7. Боговін А. В., Слюсар І. Т., Царенко М. К. Трав'янисті біогеоценози, їхнє поліпшення та раціональне використання. К., 2005.

[А. В. Боговін](#), [В. Г. Кургак](#)

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Луки / А. В. Боговін, В. Г. Кургак // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-59157>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).